

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Хомин Ірини Євгенівни
«Принципи міжпартійних взаємодій у суспільствах, що
трансформуються: теоретико-методологічний аспект»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук
за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки**

Актуальність обраної теми.

Дисертаційна робота І. Є. Хомин присвячена науково значимій і актуальній темі, що, на наш погляд, аргументується в наступних основних аспектах.

По-перше, суспільна значимість розробки партійної проблематики визначається тими актуальними викликами, з якими стикаються політичні партії, як у перехідних суспільствах, так і в країнах розвинутої демократії. Мова йде, насамперед, про низьку довіру громадян до політичних партій, про послаблення їх соціально-репрезентативних функцій, про трансформацію форм партійної організації. Роль партій у сучасній демократії є доволі контроверсійною темою для дискусій як у науковому середовищі, так і серед політиків і пересічних громадян.

По-друге, це практична важливість вивчення досвіду партійного розвитку перехідних суспільств в аспекті пошуку шляхів і можливостей розв'язання проблем міжпартійних взаємодій в Україні.

По-третє, це теоретико-методологічна значущість теми дисертаційного дослідження. Як підкреслює сам автор: «актуальність теми зумовлена пошуком методологічних засад аналізу формування механізмів міжпартійної взаємодії в межах функціонування партійної системи України» (с. 4).

З'ясування принципів міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах, їх концептуалізація, систематизація досліджень даної проблематики можуть суттєво збагатити теорію політичної науки.

Ступінь обґрунтованості, достовірність і новизна наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Необхідність вирішення актуальних проблем, покладених в основу дисертаційного дослідження, логічно зумовило його мету – визначення принципів міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються. У визначених науково-пізнавальних межах І. Є. Хомин коректно сформулювала свою позицію щодо співвідношення об'єкта і предмета дисертаційного дослідження (с. 5).

Визначена мета дослідження деталізована та конкретизована через обширний спектр завдань, реалізуючи які, автор сформулював низку теоретичних положень і висновків, які визначають наукову новизну дисертаційної роботи. Зокрема, на засадах транзитологічної та неоінституціональної теорій комплексно досліджено особливості міжпартійних взаємодій в Україні, виокремлено й концептуалізовано принципи цих взаємодій, з'ясовано причини слабкоінституціоналізованості взаємодій між партіями у перехідних суспільствах, уточнено поняття «міжпартійні взаємодії» у транзитних суспільствах (с. 6-7).

Структура дисертаційної роботи зумовлена логікою побудови наукового дослідження, відображає взаємозв'язок його окремих елементів, підпорядкована його меті та завданням.

У першому розділі дисертації І. Є. Хомин розв'язує перше завдання свого дослідження – з'ясовує ступінь наукової розробленості проблеми міжпартійних взаємодій. За проблемно-тематичним критерієм автор проаналізував і систематизував найважливіші наукові публікації, присвячені вивченню політичних партій.

Здійснений аналіз дав змогу дисертантці констатувати, що попри значну кількість наукової літератури, в українській політичній науці

проблематика міжпартійних взаємодій є недостатньо розроблена (с. 30-31). Натомість рівень дослідження міжпартійних взаємодій у західній політичній науці видається автору значно вищим, що дозволило йому сформулювати важливі теоретичні положення, використані в дисертаційній роботі.

Другий розділ дисертації – «Методологія дослідження міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах» – присвячений аналізу дослідницького потенціалу транзитології, неоінституціоналізму та комунікативного підходу.

У підрозділі 2.1 автор скрупульозно розмежовує основні поняття транзитологічного підходу, систематизує передумови, фактори та етапи переходів до демократії, апелюючи до транзитологічних моделей Д. Растоу, Г. О'Доннелла, Ф. Шміттєра, А. Пшеворського. Методологічно виправданим є залучення інструментарію неоінституціоналізму, оскільки на процеси міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах впливають як формальні, так і неформальні норми і правила. При дослідженні міжпартійної комунікації як різновиду політичної комунікації в нагоді став комунікативний підхід, який обґрунтовано викладений в підрозділі 2.3.

Проаналізувавши методологічні можливості неоінституціоналізму, транзитологічного підходу та теорії комунікацій, автор робить виважене застереження щодо пізнавальних обмежень даних теоретичних підходів, які здатні пояснити вплив різноманітних гіпотетичних чинників на процес міжпартійних взаємодій тільки в узагальненому вигляді (с. 72).

Основні форми, види міжпартійних взаємодій та їх особливості у трансформаційних суспільствах знаходять своє повноцінне відображення у третьому розділі дисертаційної роботи. Визначено, що у трансформаційних суспільствах міжпартійні взаємодії можуть здійснюватися у вигляді партійної конкуренції або співпраці. В підрозділі 3.1 наголошується, що партійна конкуренція у трансформаційних суспільствах відбувається в умовах конфліктності інституційного середовища, через відсутність встановлених і загальновизнаних правил, процедур політичної боротьби, а також через амбіційність лідерів (с. 78). Автор робить переконливий

висновок, що такі чинники міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах, як персоніфікація політичних партій, відсутність ідеології, і визначають форми співпраці між партіями (с. 115). Водночас, дисертантка підкреслює складні умови перехідного періоду, де проявляються дві різноспрямовані тенденції: з одного боку – проголошення курсу на демократизацію, функціонування багатопартійності, а з іншого – нетерпиме ставлення старої влади до всякої опозиції і наступ на всі інститути демократії (с. 114).

У четвертому розділі – «Теоретичні концепти принципів міжпартійних взаємодій» – проаналізовано основні показники інституціоналізації політичних партій, визначено принципи міжпартійних взаємодій у транзитних суспільствах. Дослідження принципів міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах, зокрема в Україні, дозволило автору зробити обґрунтований висновок про незавершеність інституціоналізації міжпартійних взаємодій і партійної системи загалом (с. 153). Виходячи зі складної ситуації в українському суспільстві, дисертантка пропонує законодавчо закріпити (*чи радше вдосконалити*) місце партій у політичній системі України, «вирішити низку питань, пов'язаних із внутрішньопартійною демократією, фінансуванням партій, їхньою діяльністю, усе це сприяло б консолідації партійної системи» (с. 155). Таким чином, попри теоретико-методологічну спрямованість наукового пошуку, І. Є. Хомин намагається актуалізувати свої висновки, положення в практичній площині.

Результати проведеного дослідження досить переконливо підсумовано у висновках до розділів та у загальних висновках, які відповідають поставленим завданням.

Наукове та практичне значення результатів і висновків дисертації, рекомендації щодо їх використання.

Наукова значимість результатів дисертаційної роботи І. Є. Хомин підтверджується можливістю їх використання як теоретичної основи для подальших досліджень міжпартійних взаємодій. Матеріали дисертації

можуть стати в нагоді при викладанні курсів та спецкурсів з напрямку «Політологія». Висновки та рекомендації дослідження можуть бути використані для розв'язання практичних проблем, що виникають у процесі міжпартійних взаємодій в Україні.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях.

Зіставлення основних положень дисертаційної роботи та змісту статей, опублікованих у фахових виданнях свідчать, що результати дослідження знайшли достатньо повне віддзеркалення у наукових публікаціях. За темою дисертації автором одноосібно було підготовлено 4 наукові статті, що надруковані у фахових виданнях із політичних наук в Україні, та 1 публікацію в іноземному періодичному виданні з політологічної тематики.

Основні положення дисертаційної роботи апробовані на міжнародних, всеукраїнських і звітних наукових конференціях Львівського національного університету імені Івана Франка, відповідно опубліковані у 8 збірниках тез доповідей.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

За своїм змістом дисертація І. Є. Хомин відповідає паспорту обраної спеціальності (23.00.01 – теорія та історія політичної науки), автореферат повною мірою відображає зміст дисертації, розкриває її структуру та основні наукові положення, що захищаються. Дисертаційна робота та автореферат відповідають вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р.

Зауваження до змісту наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Позитивно оцінюючи рецензовану дисертаційну роботу, дозволимо собі висловити деякі зауваження та побажання:

1. Визначаючи теоретико-методологічні засади дослідження, автор не виправдано обійшов увагою концептуальне осмислення феномену «кризи

політичних партій» в сучасній демократії, зміну їх реальних функцій та організаційної структури, що має місце як у демократично розвинутих, так і перехідних суспільствах. Також варто було б ідентифікувати авторські типології партійних систем, які дисертантка використовувала при аналізі міжпартійних взаємодій (наприклад, типологія Дж. Сарторі).

2. При дослідженні інституціональних аспектів функціонування політичних партій, їх взаємодії, першочерговим є аналіз нормативної, законодавчої бази. Важливість цього підтверджує й дисертантка, вказуючи, що «джерельною базою нашого дослідження є правові документи, які регулюють діяльність та взаємодію політичних партій, партійні програми, міжпартійні угоди» (с. 30). Водночас, вказана джерельна база доволі слабо представлена в тексті розділів і в списку використаних джерел.

3. В окремих випадках у формулюваннях автора бракує понятійно-категоріальної чіткості та визначеності, наприклад, у співвідношенні понять «інститут» та «інституція», «консолідація політичних партій» і «консолідація партійної системи».

4. Попри те, що дисертантка наголошує на релевантності теорії неоінституціоналізму, як методологічному інструментарії дослідження міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах, на наш погляд, в дисертаційній роботі (підрозділ 2.2) слабо висвітлено конкретні методологічні принципи та інструменти неоінституціоналізму в дослідженні неформальних форм і правил взаємодії між партіями. Відповідно, варто було б більше уваги приділити аналізу конкретних неформальних форм і практик міжпартійних взаємодій у перехідних суспільствах (зокрема, в Україні), здійснити їх теоретичне узагальнення та систематизацію.

Водночас, наведені вище зауваження не знижують наукової цінності дисертаційної роботи, а побажання мають здебільшого рекомендаційний характер і не впливають на загальний позитивний висновок.

Загальний висновок.

Усе викладене дозволяє зробити висновок про те, що запропонована до розгляду дисертація І. Є. Хомин містить нові науково обґрунтовані результати, є самостійним і завершеним дослідженням, яке повною мірою демонструє професійно-наукову зрілість і методологічну грамотність автора.

Дисертаційна робота «Принципи міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються: теоретико-методологічний аспект» виконана на належному науковому рівні, відповідає кваліфікаційним вимогам до такого роду досліджень, а її автор, Хомин Ірина Євгенівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки.

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології і
державного управління
факультету суспільних наук
ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»

Ключкович А. Ю.

